

Пастка для різника

1888 рік. Лондон. Місто трусило немов у лихоманці. Таємничий незнайомиць, прозваний у народі Джеком Різником, одну за одною вбиває жінок легкої поведінки, щоразу дивним чином вислизаючи з рук поліції.

Кілька років по тому. Проскурів.

Молодий лікар-хірург Яків Ровнер отримує від поліції запрошення на експертизу трупа дівчини-повії. Побачене вражає його. Така жорстокість притаманна самому дияволу. Поліція швидко оголошує справу розкритою. Проте відбувається ще одне вбивство... Яків розуміє: слідчі лише марнують час, і береться за власне розслідування. Куди воно заведе молодого хірурга? І що означає незрозумілий напис, знайдений на стіні поблизу тіла другої жертви? Чи мають стосунок до вбивств проскурівські масони і які таємниці приховує місцева знать? З певних причин Яків має підстави вважати, що у подільській провінції орудує той самий Джек Різник...

ЮРІЙ
ДАЦЕНКО

ПАСТКА
ДЛЯ
РІЗНИКА

Юрій Даценко

Пастка для різника

Р^{ОМАН}

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2019

© Юрій Даценко, 2019

© Depositphotos.com / ScorpionPL, haeton, обкладинка, 2019

© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2019

© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2019

ISBN 978-617-12-7229-3 (epub)

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Електронна версія створена за виданням:

Даценко Ю.

Д21 Пастка для різника : роман / Юрій Даценко. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Досуга», 2019. — 320 с.

ISBN 978-617-12-6845-6

1888 рік. Лондон. Місто трусило немов у лихоманці. Таємничий незнайомиць, прозваний у народі Джеком Різником, одну за одною вбиває жінок легкої поведінки, щоразу дивним чином вислизаючи від поліції.

Кілька років по тому. Проскурів. Молодий лікар-хірург Яків Ровнер отримує від поліції запрошення на експертизу трупа дівчини-повії, і побачене вражає його. Поліція швидко оголошує справу розкритою. Проте відбувається ще одне вбивство... Яків розуміє: слідчі лише марнують час, і береться за власне розслідування. Куди воно заведе молодого хірурга? З певних причин Яків має підстави вважати, що у подільській провінції орудує той самий Джек Різник...

УДК 821.161.2

За вікнами вагона у надвечірньому присмерку миготіли обриси дерев. Розмірена хитавиця присипляла, але серце час від часу зривалося наполоханою пташкою та, наче намагаючись звільнитися з клітки, товклося об груди й падало глибоко-глибоко.

Він їхав світ за очі. Чи, краще, не брехати самому собі й зізнатися, що не їхав — тікав. Одначе тікаєш завжди від чогось, а він, хай як копирсався в собі, не міг пригадати нічого, що би погнало його в далеч. Безліч разів він ставив собі одне й те саме мало не істеричне запитання: куди, від чого, навіщо? І стільки ж разів його мозок відмовлявся добудувати логічний ланцюжок до кінця.

Він не знав — просто відчував, що чинить правильно. Немов тварина, котру жене інстинкт, змінював вагони, екіпажі, вокзали, готелі, щоб тільки не стояти на місці, бо інакше...

А що — інакше? Що сталося б, якби ця незрозуміла втеча від примар припинилася? Якби одного ранку він твердо вирішив оминати чергову будівлю вокзалу та принаймні ще на тиждень залишитися в готельному номері? І тут серце знову перелякано стискалося, перетворюючись на крижаний камінчик, аж хололо у грудях від жаху — ні! Неможливо! У жодному разі! Тільки вперед! Не зупинятися, продовжувати рухатися далі.

Дедалі частіше йому здавалося, що десь не вистачає якоїсь деталі, ніби шматочка головоломки, котра прояснила б усю безглуздість його панічної втечі від самого себе. Та хай би як він силкувався пригадати, хай би як довго сидів, обхопивши голову руками, чи вишукував би потрібну латку для власної пам'яті, нічого не вдавалося. Десь далеко за видноколом причаїлася незрозуміла загроза, що жалючими батогами переїжила змилених коней його втечі.

Найпаскуднішим у цій шаленій мандрівці було те, що йому не вдавалося пояснити її навіть самому собі. Скільки разів він ставав перед черговим готельним дзеркалом із твердим наміром поговорити із власним відображенням? Скільки разів чув від самого себе слова: гаразд, ну ж бо, з'ясуємо, що трапилось? І щоразу не заходило далі розпачливо стиснутих кулаків, риски блідих вуст і відчаю в очах. Він не знав! Чорт забирай, не знав! І ще — він боявся.

Боявся думок, котрі здавалися чужими, немов народилися не в його мозку, а десь інде ї залетіли до голови лише погостювати. Ті думки породжували відчуття, ніби хтось сторонній нашіптує йому на вухо, вимощує лунку порожнечу черепа кавалками тривожної втоми, наказує та змушує, страхає й жене у безвість чужих вокзалів, готелів, перегонів і станцій. У такі миті він панічно боявся, аби призвідник тих моторошних помислів не прокрався назовні, не виповз із якогось потаємного закапелка його мозку та не взявся порядкувати на власний розсуд. Звідки виникали такі дурнуваті асоціації, він не уявляв.

Вагон тонув у сутінках, скрипів і, погойдуючись, заколисував.

Величезне Місто ніколи не спало. Навіть у найглухіші нічні години воно жило іржанням коней візників, цокотінням копит по бруківці, п'яними вигуками в темних завулках, шарудінням пацюків у смітниках. Воно куталося у набридливу сіру мжичку, котра навіть улітку перетворювала день на осінній присмерк, дихало важким духом ріки, їдким смородом нетрів і чадом безлічі димарів. Комусь воно могло б здатися найогиднішою місциною на світі, але він його любив. Кохався в ньому, як лісовий хижак, що темної ночі виходить на лови, кожною шерстинкою відчуваючи напружене збудження.

Він блукав Містом, наближався до потрібного місця за тільки йому відомим таємничим алгоритмом, міряв кроками мокру бруківку вулиць, насолоджувався власною силою та міццю, здригаючись від солодкого передчуття.

Не завжди під час нічних прогулянок Містом він знаходив бажану розраду. Дуже часто задовольнявся самим лише очікуванням, що переповнювало вени напруженням, а рот — в'язкою слиною. Та й цього іноді вистачало. Вистачало кількагодинного чатування в темному провулку, аби, зрештою, руки налилися непідйомним свинцем втоми, котра підказувала, що на сьогодні прогулянці кінець. Вистачало простого зачудування запахами Міста, котрі він смакував, немов найдорожчий хмільний напій...

У світлі вуличного ліхтаря попереду промайнула постать, і він, достоту як справжній хижак, утягнув носом повітря, намагаючись вловити легкий запах парфумів — жінка... Ноги — лапи хижака — напружились, і чіткий крок перетворився на м'яке, безшелесне

перетікання від одного острівця пільми між будинками до іншого. В роті з'явився слабкий металевий присмак — у зачудуванні він прикусив губу, проте й не думав зважати на пульсуючий гарячий набряк. Лише вперед, туди, до постаті, що зринала в черговій плямі світла, не опускаючи погляду, не відриваючись від солодкавого запаху...

Екіпаж, запряжений двійком коней, вискочив зі сльотоваї пільми десь з-за лівого плеча, і пронизливе іржання розжареним шпичаком увігналося в його мозок, обсіпало приском та змусило шарпнутися геть, утратити слід і запах.

— Куди преш, диявол би тебе вхопив?! — оглушливим громовим пострілом гримнуло над головою, і він недоладно змахнув руками, затуляючись від раптової небезпеки й провалюючись у моторошну безодню...

— Пане, — хтось торсав його за плече, — пане, прокиньтесь, ми під'їжджаємо!

— Га? — він перелякано шарпнувся й боляче вдарився плечем об перестінок. Скинув руки у безпомічному жесті, так наче хотів затулитися від підступного удару.

— Господь із вами! — й собі затулився вільною рукою довгобородий провідник, наляканий такою бурхливою реакцією пасажира. — Чого ви сіпаєтесь, мов чорта побачили?

— Що? — він провів долонею по обличчі, відганяючи уривки якогось моторошного сновидіння, котре за лічені удари серця перетворилося на дим і розчинилося у спертому повітрі вагона разом із його важким віддихом. — Що трапилось?

— Під'їжджаємо, кажу! — провідник поправив кашкета та прокашлявся в кулак. — Наступна — Проскурів.

Розділ 1

1

Вибиратися з-під ковдри у півтемряву вихололої за ніч кімнатки страшенно не хотілося, і Яків усіляко намагався відтягти неприємну мить остаточного пробудження. За вікном ще колихалася густа нічна пітьма, об шибку ледь чутно шкреблися сніжинки, будинок німував, і так добре було лежати під ковдрою, слухати шарудіння снігу й думати, що все місто ще спить, а ти, сам-один посеред цього безмежного моря тиші, вже прокинувся.

Невеличкий Проскурів додивлявся останні передсвітанкові сні й розмірено дихав, приспаний сніговою колисковою. Яків нашорошив вуха: за звичним цоканням ходиків у сусідній кімнаті почулося, як десь скрипнула дошка, брязнула на першому поверсі пічна заслінка, а потім будинок знову поринув у ранкову дрімоту.

Аж ось десь звіддалік, із морозяного світанку, долинуло погейкування візника, під самісіньким вікном розляглося рипіння снігу під чиймись швидкими кроками, а з кухні почувся голосний брязкіт посуду — світ потроху прокидався, готуючись до нового дня.

Яків дозволив собі ще кілька хвилин порозкошувати в ліжку, а тоді, вловивши вухом, як унизу засичав самовар, рішуче хукнув і відгорнув ковдру. Долівка обпекла босі ноги, тож він, не зволікаючи, метнувся до дверей і гукнув у темряву сходів:

— Йосько!

Йоська — страшенно рудий і кирпатий семирічний племінник власника «Мебльованих кімнат Розенберга» на розі Ремісничої й Дворянської щоранку тарганив нагору важку мідну миску з теплою водою для вмивання. Це, а також ранковий чай із немудрящим наїдком і прибирання кімнат раз на два тижні, належало до переліку послуг, названого Моше Розенбергом «частковим пансіоном». Одначе гас для освітлення апартаментів пожильці мушили купувати за свій кошт.

— Іду! — пролунало знизу, й темрява відразу посвітлішала від вогника свічки.

Яків залишив у дверях шпарку для Йоськи і, мерзлякувато підстрибуючи, босоніж пробіг до спальні одягатися. Спальнею велично йменували кімнатку, у якій заледве вистачало місця для вузького ліжка, гардеробної шафи «в дальньому кутку» та столика з порожньою гасовою лампою. Коли Яків заносив до кімнатки стільця, на спинці котрого складав звечора одяг, у спальні зоставалося місця якраз на те, аби розвернутися. «Та, зрештою, менший простір легше нагріти», — любляв приказувати пожилець, адже боявся холоду.

У вітальні рипнули двері та щось гримнуло: певно, Йоська з його вдачею на халепи за щось зачепився.

— Обережніше там.

— Пізно, — шморгнув носом Йоська й бебехнув миску з водою на туалетний столик. На підлозі темніла мокра пляма.

Яків гмикнув та осудливо глянув на малого.

— Я зара витру, Яш! — Йоська скочив до дверей, забувши свічку. З темних сходів знову долинув грюкіт.

Звертання було панібратським, але Яків сам дозволив малому звертатися до нього на «ти», не терплячи «викань», а тим паче «пана Ровнера». Йоська просто роздувся від пихи, коли вперше почув такий дивний дозвіл. Це миттю підносило його в статусі й перетворювало зі щербатого служки на справжнього розпорядника.

— Не вбийся!

Йоська повернувся за півхвилини, старанно зачухуючи забите коліно, й ретельно порозвозив пляму мало не по всій вітальні.

— Позачергове прибирання вийшло!

— На винагороду за нього й не сподівайся, — Яків наставив на малого пальця. — Твоя воля — ти б постійно такі капості робив. Сніданок готовий? Мушу бути в лікарні раніше.

— А що там? — витягнув худу шию малий. — Когось різатимеш?

— Багато будеш знати... — Яків розвернув малого та злегка приклався долонею ззаду до його штанців. — Свічку не забудь! До речі, чому не з лампою?

— А я вчора гасу не купив! — Йоська пошкріб потилицю. — Сьогодні до Шейнбарга біжу.

— На мене ще візьмеш, — Яків подлубався в гаманці й подав малому кілька монет. Йоська затис гроші в кулаці, схопив зі столика свічку й ушкварив на кухню по чай і сніданок.

Учора по обіді безпосередній начальник Якова — завідувач лікарні, городовий лікар Амвросій Михайлович Штофф — попрохав його з'явитися на службу на годинку раніше, мовляв, є важлива розмова. Від подальших запитань головлікар просто відмахнувся, буркнув, що зайнятий, і встромив носа в стос паперів, навалених на його стіл.

Сьорбаючи слабенький чай, Яків спостерігав, як сірий світанок скрадається понад вершечками дерев, а сніг непомітно змінюється крижаним дощем — весна потроху вступала у свої права, хоча до справжнього тепла, зважаючи на те, що на календарі стояло лише третє березня, було ще далеко.

«До тепла й до багнюки», — подумав Яків і пересмикнув плечима від згадки про легендарну проскурівську багнюку.

Щовесни, щоосені та після затяжних дощів місто, за винятком кількох його центральних вулиць, нагадувало непролазні болотяні нетрі, де підводи та екіпажі намертво загрузали в баюрах, а перехожі марно намагалися бодай якомсь їх обминути. Немов Божого благословення чекали або на морози чи на сонце, котрі висушували багно та давали змогу пересуватися містом без ризику загубити взуття у найближчій канаві.

У кімнатці відчутно потеплішало — певно, Йоська все ж здогадався підкинути до печі дровець. Ех, — Яків відставив порожню чашку, — як зараз було б добре знову пірнути під ковдру й послати під три чорти дощовий ранок. Але Яків знав, що з Амвросієм Михайловичем так не пожартуєш. Коли Старий, як його позаочі називали в лікарні, щось просив, потрібно було виконувати або прощатися зі службою. Інша річ, що Старий ніколи не вимагав нічого неможливого (городовий лікар хоч і не був мудрагелем, проте чином не зловживав і якщо й карав, то справедливо).

— Йосько!

— Га? — пролунало знизу. Сходи скрипнули, й за мить розкошлана голова вигулькнула у просвіті дверей.

— Газет не було?

— Не! Гордій ше на станцію не ходив.

— Сьогодні піде?

— Ніби збирався.

— Тоді мені прибережеш. Забирай посуд.

Слідом за рудою головою до кімнатки пропхався весь Йоська. Він згріб посуд на тацю й, балансуючи незручною ношею, посунув до кухні.

У крихітному Проскурові власних газет не було, тож Яків, як і більшість мешканців, стежив за новинами з часописів, які регулярно доправляли до міста потягами. Щоправда, частенько траплялося, що газети прибували із запізненням на тиждень-другий, тож у тихому болоті околиці держави, котрим був повітовий Проскурів, могли обговорювати події, що їх деінде давно обсмоктали й устигли забути. «У Петербурзі вже друге дитя народилося, а ми у Проскурові й досі на весіллі гуляємо», — жартували містяни.

Та навіть старі газети завжди розмітали, адже в такий спосіб і у Проскурові можна було почуватися причетним до життя держави та цілого світу. І Моше Розенберг, цінуючи престиж закладу, регулярно, хоча й не завжди успішно, винищував мишей і блощиць, а також замовляв для пожильців свіжу пресу. Щоправда, доводилося пильнувати, аби зачитану газету не пожбував до печі Йоська.

Яків накинув пальто, сумним поглядом ковзнув по мокрій шибці та вийшов за двері. На першому поверсі спохопився, що забув портфель, і потупав по нього нагору. Нарешті вийшовши надвір, Яків згадав, що не подивився у дзеркало, а це було не надто гарною прикметою.

«Чекай неприємностей», — подумав він, ступаючи під дощ.

2

Незважаючи на нічний морозець, під ногами вже встигла розповзтися снігова каша. Двірник Гордій саме розгортав колії перед будинком.

— Перший дощ у цьому році, — Гордій перекинув «козячу ніжку» з одного кутка рота в інший і засмальцованою рукавицею підняв шапку для привітання. — Доброго ранку, пане Ровнер.

— Доброго, Гордію! Ось як розвезе дороги, ранки стануть справді добрими.

— Баби кажуть — весна цього року рання буде, — Гордій знову взявся за лопату, показуючи, що обмін привітаннями добіг кінця і він мусить швидше скінчити роботу, аби піти до кухні. — Гарного дня, пане Ровнер.

— І тобі, Гордію.

Амвросія Михайловича краще без причини не дратувати. Ліпше загубити у сніговій каші водночас чоботи, пальто й капелюха, та до лікарні з'явитися хвилина в хвилину, аби не змушувати Старого чекати. Через це у нього псувався настрій, і про спокійну розмову годі було й мріяти. Тому Яків пришвидшив ходу, лавіруючи між найбільшими кучугурами. Кілька разів він рвучко, немов пориваючись піти в танок, змахував руками та ризикував загілити потертого портфеля казна-куди, ковзаючи чоботами на слизькому. Коли ж вибрався на центральну вулицю — Олександрівську, якій двірники с'як-так давали лад, дозволив собі кілька перебіжок, аби надолужити втрачені хвилини.

У сірому мареві світанку будинки теж здавалися сірими та понурими, наче силоміць вирвані зі сну. Вони ледве розплющували очі вікон, запалювали у них світлячки газових ламп і свічок, дерли у позіханнях роти дверей, випускаючи у вранішні потемки заклопотаних проскурівчан, а потім чаділи у низьке небо димом грубок, додаючи до каламуті хмар і свій віддих. Місто прокидалося важко й нехотячи, не бажало вилазити з-під ковдри й умиватися першим дощем. Іще тулилися по закапелках діловиті пси, ще не було чути крику жодного кота, та вже шурхотіли по дворах лопати двірників, торохтіли, долаючи бездоріжжя, вози й сани, чулася перша лайка, глухо й вогко бамкнув дзвін на соборі — місто відходило від сну, потягалось та загорталося в запону дощу.

Приземкувата будівля Проскурівської казенної міської лікарні з колись ясно-цегляними, а тепер брудно-коричневими стінами виглянула з-за старих кленів, які росли обабіч вулиці. Біля входу стояли забрьохані сани.

— Доброго ранку, пане Ровнер!

— Що? А! Це ти, Юхиме? — Яків підвів погляд. — Когось привіз?

— Ні, — Юхим провів долонею по бороді, обтираючи вологу, — Амвросій Михайлович наказали сани подати. Оце чекаю.

— А він уже є? — Яків ступив на вичовганий ґанок й обстукав чоботи.

— Аякже! Виходили. Казали, що незабаром поїдемо.

— Куди, не говорив? — у Якова з'явилося недобре передчуття.

— Нікак нет!

Кабінет Амвросія Михайловича Штоффа знаходився наприкінці довгого лікарняного коридору, зараз іще напівтемного — лише одна лампа горіла біля столу чергової сестри.

— Старий у себе? — Яків подав пальто медсестрі, а та відразу заходилася розвішувати одяг біля печі.

— Уже з півгодини.

— У гуморі? — він несвідомо затамував подих.

— Ніби так. А щось трапилось?

— Сподіваюсь, що й не трапиться, — Яків зиркнув на ходики над столом і поквапився до кабінету. Перед дверима на хвильку затримався, ще раз спробував пригадати всі провини перед Старим і, вкотре не знайшовши нічого, вартого досвітнього виклику «на килим», постукав.

— Увійдіть! — долинуло зсередини. Яків прочинив двері й увійшов до кабінету. Він ненавидів лакейську звичку пхати до приміщення вищого начальства лише голову. Від потенційного прочухана це не врятує, а ось враження зіпсувати може.

— Доброго ранку, Амвросію Михайловичу! Дозвольте?

— А-а, Ровнер! — Старий дістав із кишені срібну цибулину годинника, клацнув кришкою та вказав на стілець. — Ви вчасно.

— Як наказували, — з тону Старого Яків не міг зрозуміти, якою буде розмова, тому обережно присів на краєчок стільця, намагаючись не виявляти розгубленості.

— По-перше, я не наказував, а просив, — головний лікар відкинувся на спинку та схрестив руки на черевці. Тоді швидким порухом зняв пенсне й окинув Якова гострим поглядом, — а по-друге... саме зараз я матиму для вас наказ.

Яків підібрався: Старий був як ніколи серйозним.

— Гадаю, ви побачили сани біля входу?

— Не побачити було б важко.

— Отож, — Старий утомлено потер очі, — сьогодні я мушу відбути у справах до Кам'янця... І саме тому хочу, — він зробив паузу, — щоб

ви, пане Ровнер, на час моєї відсутності обійняли посаду головного лікаря.

Яків приголомшено ковтнув клубок, що став поперек горла.

— Ваша освіта, молодість та ентузіазм якраз дають змогу зайнятися справами лікарні, бо вони у нас, ви самі знаєте...

— Так, — Яків вичавив із себе хоч щось на доказ, що стежить за ходом розмови. Тим паче, що Старий мав рацію: Проскурівська казенна міська лікарня тільки й того, що називалася лікарнею, — коштів на її утримання виділяли мало, тож заклад функціонував більшою мірою для галочки в офіційних паперах.

— Після мого повернення я, можливо, рекомендуватиму вас... — він відкашлявся, — на цю посаду й на постійній основі. Ви людина молода, я давно помічав ваше бажання працювати на благо міста, розвивати, так би мовити, лікарську справу, вам і карти в руки.

Яків кивнув, із тону Старого розуміючи, що розмову ще не закінчено. У грудях витанцьовували вогняні коні, дихання вихоплювалося тремтливими хвилями — збудження вихлюпувало через край. Та й було від чого хвилюватися: головний лікар у неповні тридцять три — це не абищо!

— Ви ж бо, мабуть, знаєте, що серед містян шириться недобра слава про нашу лікарню. Люди й справді з куди більшим бажанням несуть гроші єврейським цирульникам за кровопускання, ніж звертаються по кваліфіковану допомогу до профільного закладу! — Штофф відійшов від теми, важко засопів і пристукнув кулаком по стосику паперів. — Дев'ятнадцять смертей під час пологів за минулий рік! Чотири породіллі та п'ятнадцять немовлят! А все чому? Тому, що краще звернутися до бабки, аніж прийти до лікарні!

Старий гарячкував дедалі більше, і Яків кашлянув у кулак, відволікаючи його увагу.

— Так! — Старий зупинився на півслові. — Я звернув трохи не туди. Каюсь. Отже, ви мене зрозуміли, пане Ровнер?

— Звісно, Амвросію Михайловичу, — Яків кивнув, стримуючись, аби не взятися тиснути Старому руку. — Спробую вас не підвести.

— Та вже ж спробуйте, — лікар усміхнувся, від чого вся його бундючність зникла. — Однак це ще не все, про що б я хотів поговорити.

Серце Якова затріпотіло в грудях, бо обличчя Старого знову набуло заклопотано-серйозного вигляду і він почав порпатися у паперах. Невже після підвищення Старий усе ж улаштує якусь неприємність?

— Ага! — Старий знайшов те, що шукав. — Цю справу я теж передоручаю вам, пане Ровнер, як молодому, енергійному, п'ятдесяте, й, зрештою, як тимчасовому головному лікареві, котрому ось це, — він помахав папірцем, — й адресовано.

Він передав цидулку Якову, продовживши:

— Не кваптеся, детально ознайомитесь у вільний час. Я лише введу вас у курс справи, аби не почуватися геть непричетним. Цей лист — від нашого поліцмейстера з проханням про сприяння. Якщо стисло, то на базі нашої лікарні спільно із поліційним управлінням заплановано передбачити штатну одиницю лікаря, котрий буде підпорядковуватися поліції у справах, що потребуватимуть медичної консультації. І такою «штатною одиницею» я бачу вас.

— Мене?

— Так, саме вас! Чи ви знаєте у нас іще одного хірурга, випускника Кракова?

— Але ж я хірург, а не патанатом.

— То є сенс підучитися, дізнатися щось нове, нехай підчитати, — Старий вказав на книжкову шафу, на котру Яків давно облизувався.

— Як треба, будемо вчитися.

— Ось і чудово! — лікар підвівся з-за столу, демонструючи, що розмова добігає завершення. — Ознайомитесь з листом (рекомендую безпосередньо завітати до pana поліцмейстера для остаточного узгодження), і — до роботи! Ось тут я підготував офіційного листа, де рекомендую вас на обидві посади. Ну й, зрозуміло, такі зміни дещо позначаться на вашій платні, — Старий усміхнувся у вуса й видобув із паперового сум'яття черговий аркуш.

— Це не може не тішити.

— І все ж, пане Ровнер, річ не в грошах, а в тому, аби виконувати свою роботу старанно та з честю. Адже ви не абихто, — він підняв палець і гордовито глипнув на Якова, — а лікар!

— І дуже пишаюся тим! — Яків виструнчився перед Старим.

— Тоді приймайте справи, — він кивнув на захаращений паперами стіл, — а на мене вже візник, певно, зачекався.

— Гарної дороги, Амвросію Михайловичу, — Яків потис Старому руку та ледве зміг дочекатися, поки той вийшов з кабінету. Щойно за Штоффом зачинилися двері, як він знеможено опустився на стілець і прошепотів:

— Нічогенько день почався... Ось тобі й не подивився у дзеркало... Дурнуваті прикмети.

Від обережного стуку в двері Яків аж підскочив. У шпарку обачливо просунулася голова медичної сестри — Ольги Харитонівни.

— Яшо?

— Так, заходьте.

— Яшо, я розумію, що то не зовсім моя справа, але про що вас Старий питав?

— Це якраз цілком ваша справа, Ольго Харитонівно. Бо від сьогодні й до повернення Старого з Кам'янця я виконую обов'язки головного лікаря.

Він випнув груди колесом, аж затріщали гудзики на жилеті. Медсестра захоплено сплеснула руками.

— Отакої!

— Саме так, ось наказ, — Яків змахнув аркушами.

— І що ж тепер? — сестра запитально глянула на Якова. — Тобто я хотіла, звісно, сказати: вітаю вас, пане Ровнер.

— Дякую, Ольго Харитонівно, але який же я вам пан? Цей папірець нічого в мені не змінив, аби я почав вимагати до себе особливого звертання.

— Воля ваша, Яшо, — розпливлася в усмішці помітно задоволена жінка. — Які будуть перші вказівки на новому місці?

— Варто було би послати Миколашку до Журавльова по шампанське та із шиком відсвяткувати моє несподіване підвищення, але позаяк не годиться розпочинати нову справу з алкоголю, зваріть мені, Ольго Харитонівно, кави.

— Буде зроблено, — медсестра відчинила двері.

— А Миколашку все ж покличте до мене. Маю для нього доручення. І ще одне, Ольго Харитонівно, сподіваюся, прізвисько «Старий» до мене не приклеїться!

— Кликали, Якове Соломоновичу? — незграбний хлопець зайшов до кабінету й зупинився, переминаючись з ноги на ногу. Микола Кушнір, котрого всі кликали просто Миколашкою, по-дитячому наївний здоровань, служив при лікарні двірником і кур'єром, а також виконував дрібні доручення, що не потребували багато розуму.

— Так! — Яків облишив папери та простяг хлопцеві складений у кілька разів аркуш. — Ось це я попрошу віднести до поліційного відділку, знайти там Большакова й передати йому.

— До поліційного відділку, знайти Большакова, передати листа, — повагом повторив Миколашка, закотивши очі під лоба й загинаючи пальці.

Яків схилювався над паперами, даючи зрозуміти, що хлопчина може йти, проте Миколашка не рухався, знічено тупцяючи на місці й потираючи долоні.

— Якове Соломоновичу, — він закусив губу, опустивши очі долу, — я тут хтів спитати...

— Так? — Яків із жалем глянув на папери, проте терпляче чекав, доки Миколашка добере слова.

— Тута таке діло... — Миколашка впустив шапку, але не зауважив цього, продовжуючи терти долоні. — Я хтів спочатку до Амвросія Михайловича звернутися, але Ольга заборонила мені...

— Ольга Харитонівна, — виправив підлітка Яків.

— Так... Ольга Харитонівна мені заборонила турбувати його з дурницями.

— З дурницями?

— Ну, так вона сказала... Я навіть не знаю, як це краще розказати, — червона фарба залила Миколашчині щоки.

— Не соромся, говори як своєму другові.

— Так? От добре! — радісно скинувся той. Нерішучий вираз обличчя змінила усмішка. — Кілька місяців тому... Словом, у мене є дівчина, Якове Соломоновичу.

— Он як, — розплився в усмішці Яків.

— Так. І ми хочемо одружитися.

— То це ж чудово! — Яків підвівся з наміром потиснути хлопцеві руку. — Сподіваюся, твоя наречена такої самої думки. Можу лише привітати тебе!

— От! А Ольга...

— Ольга Харитонівна.

— Так, Ольга Харитонівна, — Миколашка затнувся.

— І що ж вона?

— Вона каже, що я дурний!

— Отакої! — Яків щиро здивувався, адже ніхто з персоналу лікарні не дозволяв собі так називати Миколашку, незважаючи на його не надто розвинені розумові здібності. Чому це Ольга Харитонівна — жінка тиха й незлоблива — раптом вирішила образити хлопця, було незрозуміло. — Ану, поклич-но до мене Ольгу Харитонівну — будемо розбиратися!

Хлопець метнувся до виходу, мало не відірвав ручку й вивалився в коридор.

— Миколашко, я вже все тобі сказала! — на порозі постала сестра. Було видно, що йде вона без особливого бажання.

— А тепер те саме, що ви сказали Миколашці, волів би послухати і я, — уставив своє слово Яків.

— Яшо! — медсестра кинула на самозваного суддю докірливий погляд. — І ви туди само?

— Я знаю тільки, що Миколашка має дівчину, з якою хоче одружитися. Також знаю, що з ваших слів Миколашка — дурень, і ви категорично проти одруження.

— Так, я проти! — Ольга Харитонівна гнівно труснула головою. — І здогадуюся, що Миколашка вам не геть усе розповів.

— Справді? — Яків перевів погляд на хлопця, котрий тулився до дверей. — І що ж таке я ще не знаю для розуміння ситуації?

— А те, що ця його, з дозволу сказати, наречена — одна з дівок мадам Беті! — жінка сплюнула й перехрестилась, наче щойно брудно вилаялася.

Кілька секунд Яків сидів із кам'яним обличчям, а тоді вибухнув голосним сміхом. Медсестра з обуренням витріщилася на нього, а Миколашка скулився біля дверей, не тямлячи, як реагувати на ситуацію.

— Уф-ф... Ох, і потішили ви мене, Ольго Харитонівно!

— Я не бачу в цьому нічого смішного, — крижаним тоном виголосила жінка. Миколашка лише кавкнув, очікуючи на остаточний вердикт.

— Перепрошую, — Яків остаточно заспокоївся. — То я більше з нервів, аніж через веселощі. Я ж бо очікував уже на щось страшне, а тут...

— А це — не страшне?

— Не аж таке, аби робити із цього трагедію, — посерйознішав Яків. — І крім того, не таке, щоб ображати хлопця.

Ольга Харитонівна присоромлено замовкла, а Яків звернувся до пригніченого хлопця.

— Миколашко, як звати твою наречену?

— Кет... — почав хлопець, але відразу ж виправився, — тобто Катруся.

— Дуже гарне ім'я, — підбадьорив його Яків.

— Справді? — прояснів на виду Миколашка. — Ви й справді так гадаєте?

— Присягаюсь. І впевнений, що вона — хороша людина. Але маю до тебе одне вельми важливе запитання. Ти знаєш, чим вона заробляє на життя?

Миколашка насупився та ніяково опустил очі. Проте відразу потому скинув на Якова погляд, у якому світилися рішучі вогники, ніколи до цього не бачені.

— Так, Якове Соломоновичу, — тихо пробубонів він зі сльозами в голосі, а тоді, спідлоба зиркнувши на сестру, тобто звертаючись і до неї, підтвердив, — знаю. Але вона обіцяла мені облишити!

— Справді? — Яків був як ніколи серйозним.

— Так! — гаряче видихнув Миколашка. — Катруся сказала, що тільки-но ми все вирішимо, вона покине й ми поберемося.

— Миколашко, — Яків не квапився, — я тобі вірю. Навіть більше, хоч особисто й не знайомий із твоєю обраницею, я певен, що і їй можна вірити. А тому за кілька днів, коли у мене видасться вільна година, чекаю на тебе з Катрусею в гості: познайомимося, поспілкуємося, й тоді я, переконаний, зможу з легкою душею дати вам обом своє благословення!

— Але ж пане Ровнер! — обурено підскочила медсестра, переходячи на офіціоз.

— Ольго Харитонівно, — Яків спробував угамувати роздратовану жінку. — Що ми зараз маємо? Двох нещасних молодих людей: самотнього Миколашку, який сохне за коханою, та Катрусю, котра

змушена заробляти на прожиття у сумнівний спосіб. Але зрештою можемо мати двох щасливих молодят!

Сестра пожувала губами, смакуючи щойно почуте, а тоді вираз її обличчя пом'якшився.

— Може, й ваша правда, Яшо.

— Ось на цьому й порішимо, — Яків рішуче лягнув у долоні. — А зараз — до роботи! Миколашко, не зволікай і біжи до поліції, а ви, Ольго Харитонівно, все ж заваріть мені кави.

4

Яків зробив останній ковток, відставив чашку на підвіконня (на столі й досі панував паперовий хаос) і на хвилюку відволікся від сортування, перекладання, перечитування та переписування.

Старий Штофф насправді не довго думав, кого залишити замість себе та рекомендувати для співпраці із поліційним відділком, бо з перших днів роботи в лікарні новоспечений хірург Ровнер виявив себе як чудовий фахівець і відповідальний співробітник. Яків пригадав той непростий день чотири роки тому, коли він уперше з'явився в кабінеті головлікаря та поклав на його стіл свої документи. Не встиг Старий ознайомитися з першим аркушем, як убігла чергова сестра з повідомленням, що привезли «важкого» — п'яного мов чіп молодого ротмістра, який до всіх своїх негараздів зі здоров'ям примудрився ще й випасти дорогою до лікарні з коляски та зламати руку.

Без зайвих розмов Яків перевдягнувся у білий халат і хазяйновито звелів стороннім звільнити приміщення. Переляканий підліток, котрий приїхав разом із ротмістром, устиг лише розповісти, що той мучився животом, мав підозру на запалення апендикса, та не зважав на це й кілька днів заливав біль горілкою. Яків вийшов з операційної за три години й запевнив, що молодикові тепер нічого не загрожує й залишається лише терпляче дочікуватися його одужання.

Через місяць на адресу лікарні було доправлено ящик вишуканого шампанського з найкращими побажаннями від ротмістра, що завдячував Якову своїм життям. Молодий хірург, який одразу здобув авторитет серед працівників лікарні, на той час уже з головою поринув у роботу.

Яків облишив приємні спогади та повернувся до реальності, де на нього чекала досі не розібрана купа паперів. Старий збирав їх не один день, а то й тиждень, знаючи, що незабаром передоручить роботу з ними молодшим очам і моторнішим рукам. Яків вийшов у коридор:

— Ольго Харитонівно, підготуйте мені, будь ласка, звіт по лікарні. Скільки стаціонарних хворих маємо на утриманні, історії хвороб, усі супровідні документи... Підрахуйте кількість пацієнтів від початку року, — він замислився, — і, певно, поставте ще один кавник, бо однією чашкою кави я сьогодні не обійдуся.

— Буде зроблено. Та, з вашого дозволу, хочу дати пораду — не намагайтеся встигнути все за один день.

— Ех, Ольго Харитонівно, — Яків потягся до хрусту в суглобах, — воно ніби й правильно ви кажете, але пан Штофф поїхав від нас не назавжди. А я не хочу гібїти над паперами тоді, коли матиму нагоду зробити для лікарні щось корисне...

Він не встиг договорити, бо хряснули вхідні двері — і в їхньому отворі спочатку з'явилася чиясь спина, а тоді й сам її хазяїн, одягнений у важкого кожуха, перевальцем просунув до коридору.

— Поволі, поволі, Степане, — звертався «кожух» до когось, хто, вочевидь, ішов за ним. «Хтось» голосно стогнав і бідкався.

— Ох, сили вже нема... — слідом за голосом матеріалізувався і його зігнутий у три погібелі власник.

Процесія рухалася коридором, і «кожух» заозирався у пошуках лікарів.

— Є хто живий?

— Що сталося? — Яків підскочив до чоловіків. Поруч заметушилася медсестра.

— Ет, — «кожух» махнув рукою й затнувся. — Таке, пане доктор, що й на голову не напнеш, не те, що людям розказувати.

— Ну, мені можна.

— Не, хай уже Степан сам вам і розповідає, — помотав головою «кожух» і підступив до печі, прикладаючи руки до теплих кахлів.

— Ох, пане доктор, — простогнало з-під кудлатої шапки, — спіткало таке, що не тільки показати, а й зізнатися сором. Така зараза вчепилася, хоч плач! Лише так і можу ходити, а розігнуся — вогнем пече, штрикає, мало не до печінок, наче самі чорти засмаженого цвяха в гузно пхають, прости Господи!

— Та говори ж уже, що ти дохтору баки забиваєш, — не втримався «кожух».

— А ти б мовчав уже! — й собі визвірився Степан, мало не плачучи. — Чиряка маю, пане дохторе. Та такий, бісова душа, вигнався, як горіх, їй-Богу!

— Зрозуміло, — коротко кинув Яків. — Ходіть-но до оглядової, і будемо готуватися.

Підтримуючи пацієнта попід руку, Яків побрів із ним до оглядової.

— Пане дохторе, — Степан спробував розігнутися й довірливо поглянув Якову в очі, — чесно говоріть — ви мені допоможете?

— У фурункульозі немає нічого страшного. Ось зараз подивимося на вашого красеня й будемо готуватися до операції.

— Операції? — у голосі дядька забринів неприхований переляк.

— А як ви думали? — Яків допоміг дядькові зняти затертого овечого кожуха. Кімнату відразу ж заповнив важкий дух. — Наталочко, винесіть це з оглядової та дайте мені до столу більше світла. А ви спускайте штани та вкладайтеся животом на стіл.

— Пане дохторе, — той узявся було за шворку коло пояса, а тоді стишив голос і кивнув на сестричку, — а баришня теж коло мене буде?

— Так. У неї така робота, не переймайтеся.

— Ох, — похитав головою дядько, нарешті спустив штани й ліг на стіл, — ото робота, прости Господи, щодня чиєсь гузно перед носом бачити...

Хвилин за сорок двері оглядової рипнули, й сестра понесла простирадла до комірчини. Слідом за нею на своїх двох вийшов винуватець okazії Степан, затуляючи шворку на штанах і обережно мацаючи зад.

— А ось до пов'язки прошу без причини не торкатися!

Дядько злякано відсмикнув руку й знічено зиркнув на лікаря.

— Пане дохторе, а як же я, тойво, до вітру ходитиму?

— Протягом двох найближчих днів — тільки на відро! — від печі, де й досі грівся «кожух», долинув короткий знущальний регіт.

— Ох, прости, Господи, гріхи мої тяжкі, — звів очі догори дядько.

— І прошу поставитися до цього серйозно. Застудитися для вас зараз найгірше! Горілку п'єте?

— Ну... Так. Як і всі.

— Потрібно забути, — Яків підступив до столу сестри й написав на аркушикові паперу кілька рядків. — Про алкоголь раджу й не згадувати, аж доки перша городина не піде, а із цим — до Деревоеда по мазь. Ну, й за два-три дні, не пізніше, знову до нас на огляд.

Дядько з хвилину уважно вивчав папірець, силкуючись розібрати дрібний почерк Якова, а потім, покрутивши його в руках, із сумнівом запитав:

— Це ж до Людвіга Івановича?

— Іншого Деревоеда у Проскурові я не знаю. Хіба ви зібралися до Сатанова.

— Так дорого ж у нього, — скривився дядько.

— Я гадав, вам здоров'я дорожче, — Яків іронічно примружився.

Дядько лише зітхнув, сховав папірець за пазуху й заходився одягатися. «Кожух» також заворушився, подякував сестрі за чай і перевальцем подався до виходу.

— Ольго Харитонівно, візьміть із пацієнта розрахунок та оформіть усі належні папери. А ви, Наталочко, приберіть оглядову, — Яків розім'яв утомлену шию. — А я повертаюся до наших паперів.

— Благослови вас Боже, пане докторе, — дядько міцно потис Якову руку.

— Не хворійте, — усміхнувся Яків і зачинив за собою двері кабінету.

5

Годинник показував за чверть до третьої, коли Миколашка повернувся, постукав у двері й одразу ж пропхався до кімнати. Яків підвів голову від паперів і відклав перо.

— Усе зроблено, Якове Соломоновичу, — хлопець м'яв у руках шапку. — Тільки з паном Большаковим я розминувся. Але вашу записку для нього залишив. Мене запевнили, що передадуть йому.

— Усе гаразд, Миколашко, — Яків потер очі.

— А ще я розмовляв із Катрусєю... Вона сьогодні їде до Летичева, батьків навідати, тож нашу зустріч доведеться трохи відкласти. Та в мене для вас дещо є, — хлопчина покопирсався за пазухою й витяг звідти фотокартку.

Яків зацікавлено поглянув на світлину, зворотний бік якої прикрашало зображення візитівки «Фотографії Юргілевича». На знімку, спершись на спинку плетеного стільця, стояла вродлива дівчина у білій сукні та капелюшку.

— Вона дуже гарна, Миколашко. Сподіваюся, коли повернеться, ми все ж зустрінемося?

— Так, неодмінно, — закивав головою хлопець. — Ми так і планували. Я можу йти?

— Лиш одне прохання. Забіжи сьогодні ввечері на квартиру до Карла Івановича й дізнайся, як його здоров'я, а завтра мені повідомиш.

Карл Іванович Плейшнер — їхній фельдшер — тиждень тому невдало послизнувся на порозі власного будинку й так підвернув ногу, що мусив забути про службу до повного одужання.

Миколашка мовчки кивнув і зник із кабінету.

У дрібних клопотах день добіг кінця несподівано швидко, за вікнами стемніло, й сестра запалила лампи. Яків відкинувся на спинку крісла та прислухався до бурчання в животі — від часу лікарняного обіду минуло вже кілька годин.

— Яшо, — до кабінету зазирнула медсестра, — ви вечеряти будете?

— Певно, ні, — Яків повів очима на годинник, а тоді на темне вікно. — Що у нас із прийомом?

— На сьогодні вже завершили, Наталочка дає раду стаціонарові.

— Так, сутужно без Карла Івановича.

— Миколашка десь із чверть години як до нього подався.

— Так, я йому звелів. Думаю, якщо у нього спав набряк і немає постійного болю, чи не попросити Юхима, аби возив його на службу. А на сьогодні у мене все, — Яків запахав стосик відібраних паперів до портфеля, загасив лампи та вийшов у коридор.

Ровнер затримався на ганку й на повні груди вдихнув аромати міста, з якого тікала зима. Він міг заприсягтися, що у повітрі пахне ранньою весною, тим ледь уловним духом мокрої землі, яка ось-ось зарясніє першими жаринками кульбаби, сирого ніздрюватого снігу, що під теплим дощем танув просто на очах, і важким запахом воронячих гнізд. Небо затягнули низькі хмари, тож вулиця потопала в ранніх сутінках.

Вуличного освітлення у місті майже не було, а тих двох десятків ліхтарів, які блимали на Олександрівській і кількох прилеглих вулицях, для полегшення долі перехожих не вистачало. Крізь закіптюжене скло тих ліхтарів ледве-ледве пробивалося світло: ліхтарники виконували свою роботу абияк, безугаву нарікаючи то на старі щітки, то на гнилі драбини, а то й на самого Господа Бога.

У сутінках, та ще й за такої паскудної, як сьогодні, погоди, місто завмирало. Короткий світловий день вирував життям, торгівлею, лайками, євреями, кіньми, возами, перекупками, церковним дзвоном, воронами й заклопотаними городянами, що намагалися встигнути владнати всі справи до настання темряви. Коли ж у місто заповзала сутінь, запалюючи підсліпуваті ліхтарі на Олександрівській, лише освітлені вікна чи вітрини магазинів і ресторацій нагадували, що у Проскурові живуть люди. О такій порі можна було побачити, як там чи тут краєм вулиці рухається плямка світла — то запізнілий перехожий брів, підсвічуючи собі ліхтарем і збираючи біля себе кількох бідолах, котрі не мали змоги освітити собі дорогу самотужки.

Яків і собі нагнав чолов'ягу у військовій шинелі.

— Не заперечуйте, якщо я складу вам компанію?

— Та будьте ласкаві. Я аж на Заріччя. А ви?

— А я з вами, коли ви не проти, до собору.

— Із радістю прислужуся, але вимагатиму від вас цікавої бесіди.

— Що ж вас може зацікавити?

— А чи ви чули, що в Кам'янці рівно тисяча вуличних ліхтарів? — узяв на себе ініціативу чолов'яга. Яків усміхнувся.

— Зізнаюся, ніколи не лічив ліхтарі в Кам'янці, але напевно знаю, що нашому Проскурову до нього дуже далеко.

— А як думаєте, у нас хоча б сотня ліхтарів може бути?

— Та звісно може, — Яків видав короткий смішок, — але, боюся, ми до того часу не доживемо!

Військовий щиро зареготав.

— Ось це ви правильно сказали! Як і до мощених вулиць!

Перекидаючись отакими репліками то про погоду, то про міський благоустрій, випадкові супутники нарешті дійшли до перехрестя Кам'янецької з Ремісничою, де й потисли один одному руки на прощання. Кілька кварталів Якову довелося брести вже у цілковитій

темряві, підсвіченій скупенькими вогниками свічок і ламп у вікнах будинків.

Нарешті попереду замаячили знайомі обриси двоповерхового будинку. Гордій уранці постарався й ретельно розчистив увесь сніг на хіднику та невеличкому подвір'ї перед дерев'яною верандою, нагорнувши дві величезні кучугури по кутах дому.

— Яшо! — Йоська вилетів із кухні й мало не збив Якова з ніг.

— Або кордон з Австро-Угорщиною від сьогодні проходить по Дніпру, або ж тебе визнали єдиноутробним братом принца Уельського. Іншої причини для такого вереску я не бачу.

— Та яке! — мало що зрозумів зі сказаного Йоська й тицьнув Якову папірця. — Тобі записку лишили! Великий, рудий, завжди забуваю його прізвище.

— Большаков, — здогадався Яків. — Гасу мені купив?

— Аякже! Під дверима поставив!

— Молодець, — Яків скуйовдив кучму малого. — А чи не буде у Марти на вечерю її знаменитого борщу?

— Буде! — Йоська просто заіскрився щастям.

— Тоді тягни миску борщу та все, що є в меню на вечерю. Я просто помираю з голоду, хтозна, чи й до дверей дійду! — Яків розгорнув було записку, та тієї самої миті вхідні двері розчахнулися й на порозі постав Архип Большаков.

У сінешньому теплі скельця його окулярів геть запотіли, і він заходився протирати їх сумнівної чистоти носовичком. Примружені короткозорі очі здавалися безпомічно маленькими на великому, поцяткованому вічним ластовинням круглому обличчі.

Статура Большакова цілком відповідала його прізвищу — чоловік і справді був нівроку опасистий, що, проте, ніяк не позначалося на його здоров'ї. Архип не страждав на задишку чи пришвидшене серцебиття, що постійно супроводжує огрядних людей, і взагалі, окрім поганого зору, не мав жодних вад, тож своїми добрячими шістьма пудами особливо не переймався.

— Архипе! — Яків ступив на світло й опинився у міцних обіймах приятеля.

— От добре, що я тебе зловив! — Большаков видобув звідкілясь із надр пальта пляшку шампанського та ще якийсь ароматний пакунок і

вручив усе це Якову. — Чому ти не написав у своїй цидулці, коли вдома будеш? Таку подію належить відсвяткувати!

— Яку подію? — з кухні вистромився зацікавлений Йоська й одразу ж отримав щигля від Большакова.

— Багато будеш знати...

— Неси вечерю, й усе дізнаєшся, — Яків повів було Большакова нагору, але той, видобувши зашмуляного гаманця, простягнув Йосьці кілька монет і попросив:

— Усе, що замовляв пан Ровнер, зроби двічі, решту можеш залишити собі як компенсацію за щигля.

Йоська просяв і вмить забув про носа.

Для потреб пожильців на загальній кухні завжди готували обіди й вечері (щоправда, вартість останніх уже не входила в оплату за постій), і саме цим Моше Розенберг завойовував їхню прихильність, позаяк ціни були помірними, а Марта готувала, «як для своїх».

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ